

ŞİİRDE

ANNE-KIZ METAFORU

Betül Tarıman'ın 'Dişil Ben'i Doğuran ığlığı

Mihrican AYLANÇ

Dr. Öğr. Üyesi Mıhrıcan AYLANÇ

ŞİİRDE ANNE-KIZ METAFORU
Betül Tarıman'ın 'Dişil Ben'i Doğuran Çılgılığı

ISBN 978-625-6810-97-6

Kitap içeriğinin tüm sorumluluğu yazarına aittir.

© 2023, PEGEM AKADEMİ

Bu kitabın basım, yayım ve satış hakları Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hizm. Tic. AŞ'ye aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri, kapak tasarımı; mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kayıt ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz, dağıtılamaz. Bu kitap T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır. Okuyucularımızın bandrolü olmayan kitaplar hakkında yayınevimize bilgi vermesini ve bandrolsüz yayınları satın almamasını diliyoruz.

Pegem Akademi Yayıncılık, 1998 yılından bugüne uluslararası düzeyde düzenli faaliyet yürüten **uluslararası akademik bir yayınev**idir. Yayımladığı kitaplar; Yükseköğretim Kurulunca tanınan yükseköğretim kurumlarının kataloglarında yer almaktadır. Dünyadaki en büyük çevrimiçi kamu erişim kataloğu olan **WorldCat** ve ayrıca Türkiye'de kurulan **Turcademy.com** tarafından yayınları taranmaktadır, indekslenmektedir. Aynı alanda farklı yazarlara ait 1000'in üzerinde yayını bulunmaktadır. Pegem Akademi Yayınları ile ilgili detaylı bilgilere <http://pegem.net> adresinden ulaşılabilir.

I. Baskı: Ekim 2023, Ankara

Yayın-Proje: Şehriban Türüldür
Dizgi-Grafik Tasarım: Tuğba Kaplan
Kapak Tasarımı: Pegem Akademi
Kapak Görseli: Ferhunde K.Öner-Hazal Sarı

Baskı: Sonçag Yayıncılık Matbaacılık Reklam San Tic. Ltd. Şti.
İstanbul Cad. İstanbul Çarşısı 48/48 İskitler/Ankara
Tel: (0312) 341 36 67

Yayıncı Sertifika No: 51818
Matbaa Sertifika No: 47865

İletişim

Macun Mah. 204. Cad. No: 141/A-33 Yenimahalle/ANKARA
Yayınevi: 0312 430 67 50
Dağıtım: 0312 434 54 24
Hazırlık Kursları: 0312 419 05 60
İnternet: www.pegem.net
E-ileti: pegem@pegem.net
WhatsApp Hattı: 0538 594 92 40

Dr. Öğr. Üyesi Mihrican AYLANÇ

2002 yılında Doğu Akdeniz Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünden mezun oldu. 2004'te aynı üniversitede Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Yeni Türk Edebiyatı bilim dalında, "Kıbrıs Türk Edebiyatında Roman" konulu tezi ile Yüksek Lisans derecesini aldı. 2011'de Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Yeni Türk Edebiyatı Bilim Dalında "Kıbrıs Türk Romanında Göç" konulu tezi ile doktorasını tamamladı. 2006-2012 tarihleri arasında Doğu Akdeniz Üniversitesi Türkçe Eğitimi Bölümünde Öğretim Görevliliği yaptı. Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi (UKÜ) Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünde öğretim üyesi olarak çalıştı. Halen aynı üniversitenin Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi Bölümünde görev yapmaktadır. UKÜ Kadın ve Toplumsal Cinsiyet Araştırmaları Merkezi (UKAMER) başkanıdır. Türk edebiyatı, Kıbrıs Türk edebiyatı, göç edebiyatı, çevre edebiyatı, kadın ve toplumsal cinsiyet çalışmaları alanlarında uluslararası ve ulusal kitap, kitap bölümü, özel sayı ve yayın editörlükleri ve makaleleri bulunmaktadır.

Bakırdan elektronik edebiyat-kültür sanat dergisi ve Web of Science ve Scopus'ta yer alan *folklor/edebiyat* dergisinin editörüdür.

Eserleri:

- Kıbrıs Türk Romanı-Eserler Sözlüğü, UKÜ Yayınları, Lefkoşa, 2017.
- Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi Kıbrıs Türk Kültür ve Edebiyatı Sempozyumu Bildiri Kitabı, Editör, 15.16 Mart 2014, Lefkoşa, KKTC.
- UKÜ, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Ses-Heves-Nefes Şiir Seçkisi, Editör, Mayıs 2008.
- folklor/edebiyat 1994-2019 (1-100. Sayı) Dizini, Editör, (Yay. Haz.Nagihan Akkaşoğlu, Aylin Çelik), Ankara, 2019.
- folklore/edebiyat-Kadın Çalışmaları ve Toplumsal Cinsiyet Özel Sayısı, Editör, 2021, 27, 106 Ek Sayısı.

-
- Kadın Odağında Toplumsal Cinsiyet, Disiplinlerarası Yaklaşımlar, Editör, UKAMER Araştırmaları Dizisi I, 2021, Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi Yayınları, Ankara.
  - Hacle-i Ebkâr (İnceleme - Metin), Zaîm-zâde Hasan Fehmî, Ürün Yayınları, Yayına Hazırlayan, Ankara, 2023.

ORCID No: 0000-0002-0524-8131

SUNUŞ

Anne-kız ilişkisi kadınların olgunlaşma ve benlik arayışlarında en temel unsur olagelmıştir. Nitekim bu biyolojik ve toplumsal bağı kendi ben'inin inşası sũrecinde derinlemesine sorgulayan Betũl Tarıman'ın Şiirine duyduğum ilgi, kitabın Tarıman'ın Őiirleri odağında yazılmasını gũndeme getirdi. Konunun belirlenmesinde akademik/bilimsel unsurların yanı sıra bazı ۆznel izlenimlerim etkili oldu. Doğum yerim olan ve bebeklik dۆneminde ailemle Kıbrıs'a yerleşmek üzere ayrıldığım Karadeniz'in bilinmezliğini kuşanan annemin en yakın seyircisi olduğumu fark etmem, yine Tarıman'ın Şiirleriyle temasımla başladı. Seyredilen annelerin kaderini yaşayan kızların varlığını sezmem de gũç olmadı. Sınıf sıralarında biz kızları ۆnde oturabiliyorlardı ama her yerde hep "yalnız", "ۆteki" ve "ikincil"di tũm kadınlar... Kurallar, gelenekler, inançlar, buyruklar, sistem hep erkek egemendi. Daha sonra bu kısır dۆngũnũn dışına çıkma arzusunun yۆnlendirmesiyle Karpaz'dan Marmara ˘niversitesi'ne gidip gelme uğraşlarında da aynı tabloları gۆzlemledim. Doktora tezimde Kıbrıs odaklı romanlardaki kadınların "gۆç"le deneyimlenen yaşam kasırgasında savrulularına el attım. Kendinin yabancı olmaya doğan kadınların isyanının ayak seslerine, kadın Őairlerin dizelerinde ortak oldum. Ben doğmadan ۆnce benden uzak coğrafyalarda gelişen dişil dilli Őiirin hayatı değiştirebileceğine inandım. Bu dili kullanan Őairlerden yakın dostlarım, tanıdıklarım oldu. Őiirinden etkilendiklerimin başında gelen Betũl Tarıman'ı tanımam, kadın çalışmalarına yۆnelmem bu eserin dũřuncesini yarattı. ˘zellikle Antalya'da onunla geçirdiğimiz gũnler, Akdeniz ˘niversitesi'ndeki "Kadınların Yaratıcılık Yolculuğu" konulu paneldeki birlikteliğimiz başladığım incelemenin bir kitap biçimini almasıyla sonuçlandı.

Anne ve onun etrafında dolanan kız, Betũl Tarıman'ın Őiirlerinde dۆngũsel olarak tekrarlanan temel metaforlardan biriydi. Bu açıdan anne-kız ikilisinin Őiirdeki konumu, işlevi, yaratacağı etki alanları ve duygu katmanları, gۆrkemli bir araştırma vadesi olarak gۆzũkũyordu. Batılı akademik kanonda hayli yaygın iken bu konuda

bizde kitaplaşmış bir çalışmanın olmaması, eksikliğimizin alçakgönlü bir sahiplenmeyle giderilmesi düşüncesi de bu kitabı dikkatlerinize sundu.

Bu doğrultuda birinci bölümde “bilimsel yetke”nin kılavuzluğunda kuram ve yöntembilimsel temeli ortaya koymaya gayret ettim. Tarih, mit, toplumbilim, kültür ve psikolojinin verilerinden faydalandım. Dünya ve Türk edebiyatı kapsamındaki örnek ve oluşumları ikinci bölümde ele aldım. Üçüncü bölümde Betül Tarıman’ın şiirlerindeki anne-kız ilişkisini yeni bir yaklaşımla çözümlemeye çalıştım.

Kendisini tanımaktan mutluluk duyduğum Betül Tarıman’ın şiiri hakkında burada söz söylemek yerine, onun toplu şiirlerine de ad olan *Hadde*’den süzülerek inceden inceye çağlayana dönüşen dizelelerinin Türk şiirine kadın odağında özgün bir ses getirdiğine inandığımı söylemek isterim. Bu anlamda çalışmanın edebiyat ve toplumsal cinsiyet araştırmalarına katkıda bulunmasını umut ediyorum.

Dr. Öğr. Üyesi Mihrican AYLANÇ

Dipkarpaz - Eylül 2023

TEŞEKKÜR

Kitabın iki yıllık yazılma sürecine yakından tanıklık ederek okuma ve değerlendirmelerini, katkılarını esirgemeyen Prof. Dr. Metin Karadağ'a, kapak tasarımı ve editörlüğü üstlenen dostum Doç. Dr. Ferhunde Küçükşen Öner'e, tasarımıda onu yalnız bırakmayan Hazal Sarı'ya, öneri ve katkılarıyla yanımızda olan Doç. Dr. Haluk Öner'e, yazdığı şiirleriyle bu eserin ortaya çıkışına kaynaklık eden değerli Betül Tarıman'a yayım sürecindeki destekleyici tutumu, gönderdiği nadide aile fotoğrafları için teşekkür ediyorum.

Bu kitabı sekiz çocuğuyla beraber karlı dağların fırtınalarından, Dipkarpaz'ın sıcak dalgalarının uğultularından, hayatın darbelerinden geçerek son yıllarda artık net göremeyen bakışlarına rağmen hiç bitmeyen dualarıyla varlığını koruyarak ayakta durmamı sağlayan annem Fethiye Çetinkaya'ya ithaf ediyor, onu yedi kızının ve dokuz kız torununun adına candan kucaklıyorum.

İÇİNDEKİLER

Sunuş.....	v
Teşekkür.....	vii
Kısaltmalar	xi

GİRİŞ

Şiirde Metafor Kavramı	1
------------------------------	---

1. BÖLÜM

ANNE-KIZ METAFORU

Tarihsel Bağlam/Antik Kökler	7
Toplumsal Söylemin Tarihsel Özü	12
Dişil Arketipler	17
Kültürel ve Küresel Perspektifler	19

2. BÖLÜM

EDEBİYATTA ANNE-KIZ METAFORU

Anne-Kız Metaforunun Temel Paradigmaları ve Edebiyata Yansımaları.....	27
Feminist Edebiyatın Anne-Kız Söylemi	34
Modern Edebiyatta Anne-Kız.....	36
Anne-Kız Metaforunun Şiirsel Boyutu.....	41
Anne-Kız Şiirlerini İnceleme Yöntemi	43
Dünya Şiirinde Anne-Kız Metaforuna Dayalı Örnekler Üzerinde İncelemeler	49
Bazı Odak Şairler ve Eserleri.....	53
Sylvia Plath (1932-1963)	54
Sharon Olds (1942-).....	57

Marge Piercy (1936-)	58
Eavan Boland (1944-2020).....	60
Toplum - Birey Sarkacında Annelik(ler) ve Türkiye Panoraması	62
Türk Şiiri Genelinde Anne Metaforu.....	66
Gülten Akın (1933-2015)	68
Didem Madak (1970-2011).....	71
Türkân İldeniz (1938-).....	77
Nilgün Marmara (1958 - 1987)	81

3. BÖLÜM

BETÜL TARIMAN ŞİİRİNDE ANNE-KIZ METAFORU

Anne-Kız Metaforu Yaratımı	85
Tarımın Şiirinde Ayna - Maske - Fetiş	87
Sevgi ve Besleyici Bağların Yıkıcılığının Keşfi.....	89
Anne(likler) ve Kutsallarla Savaş	99
Babaya Bakış Açıları	114
Çatışma ve Gerilimler	119
Bağımsızlık ve Aile Beklentileri Arasındaki Dengesizlik.....	122
Kimlik ve Kendini Keşfetme	126
Özerkliğe Metaforik Yolculuk.....	131

Sonuç	137
--------------------	-----

Kaynakça	143
-----------------------	-----

Fotoğraflar	153
--------------------------	-----

Kısaltmalar

akt.	: Aktaran
BT-MA	: Betül Tarıman-Mihrican Aylanç söyleşi
c.	: cilt
çev.	: Çeviren
ed.	: Editör
HTŞ	: <i>Hadde-Toplu Şiirler ve Melvinè Giden Yol</i>
MÖ	: Milattan önce
MM	: <i>Maksatlı Makastar</i>
s.	: sayfa

